

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen

verschijnt eens in de veertien dagen

Kommissie van redactie:

Ds. M. Baan, Driebergen; Ds. G. Blom, Meerkkerk; Ds. H. C. van der Ent, Katwijk aan Zee; Ds. R. Kok, Soest; Ds. H. van Leeuwen, Urk; Ds. D. Slagboom, Barendrecht; Ds. M. C. Tannis, Sliedrecht-Centrum; J. van Heteren, Sliedrecht-Centrum en Joh. van der Lee, Alphen aan den Rijn.

Redactie:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
Meerkkerk. Telefoon 01837 - 357

Administratie:

Joh. van der Lee, Kwartelstraat 74, Alphen aan den Rijn, telef. 01720 - 73814, postrekening 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen aan den Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Ver. Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,20 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Gemeenschap met de ellende van de dood

„... En Hij ging toe en raakte de baar aan...”

Lucas 7:14a

Daar gaat een begrafenisstoet. Een andere als wij gewoon zijn te zien. De inwoner van Palestina behoeft er niet lang naar te raden. Voorop gaan de klaagvrouwen en zij, die met het spel van fluiten en de klanken van cymbalen de dode uitgeleide doen naar het graf. Daarachter een bedroefde moeder, die vóór de baar gaat, waarop haar zoon gedragen wordt. En dan een schare mensen uit Naïn, die meegaan om het meeleven te tonen bij dit droef gebeuren.

Deze stoet wordt door één zaak beheerst, nml. de dood. De dood is hier in het midden. En dan wel heel sprekend. Deze vrouw, die ook weduwe is, moet haar enige zoon naar het graf zien brengen. Altijd is dat erg. De enige steun naar menselijke maatstaf ontvallen. En in Israël spreekt dat nog op een bijzondere manier. De profeet Amos tekent het oordeel des Heeren over het tienstammenrijk juist in dit beeld: „En Ik zal het land stellen in rouw, zoals er is over een enige zoon”.

De gevolgen der zonde worden hier scherp getekend. Lichaam en ziel van elkaar gerukt. Een zoon van zijn moeder. Is onze naam hier niet geschreven? Wij worden van nature beheerst door de dood, zijn op weg naar het graf. Gelukkig die mens, die zijn naam hier leest en zichzelf leert kennen in de beheersing van de dood door zijn zonde tegen God.

Maar daar in die stoet gaat de Zoon van God, bewogen met innerlijke ontferming, naar het Welbehagen van Zijn Vader wonderen openbaren, die uitlopen op het grote wonder van de overwinning op de macht van de dood tot het leven. Een wonder, dat Hij de stoet niet voorbij laat gaan. Neen, Hij raakt de baar aan om deze schare van de dood, en daarmee de dood zelf, een halt toe te roepen. De Vorst des Levens, Die uit Kapernaüm komt, zal de dood hier geen overwinnaar laten en de weg naar het graf niet verder laten vervolgen.

Een wonder is het ook, dat Hij de baar aanraakt en zo gemeenschap met de ellende van de dood op Zich neemt.

Lees er maar niet overheen. Het staat hier uitdrukkelijk: „en raakte de baar aan”. Hij beveelt niet aan de dragers om stil te staan. 't Is een daad van Gods Zoon, dat Hij de baar, waarop de dode ligt uitgestrekt, aanraakt.

We lezen wel meer van het aanraken van Christus. Denk aan de melaatse, die tot Hem kwam: „Heere, zo Gij wilt, Gij kunt mij reinigen”. Dan staat er, dat de Zoon van God de hand uitstrekt en de melaatse aanraakt. In dat aanraken treedt Hij in gemeenschap met de ellende van die melaatse.

En ook hier spreekt dat. Vergeet het daarbij niet, dat niet alleen het lijk vóór de Israëliet onrein was, maar ook alles wat met de dode in aanraking kwam, zoals de baar en de wade, die het lijk bedekt. De dood sprak van de schuld der zonde en de aanraking met iets, dat met die dode in verband stond, maakte onrein.

Nee, de Zoon van God blijft niet op een afstand staan, maar aanvaardt de gemeenschap met de

onreinheid van de dood. Daarin ligt een daad van onmetelijke liefde verborgen. Hij is gezonden om in te gaan in de vreselijke ellende, door de zonde veroorzaakt. Vrijwillig is Hij Zelf daartoe naar deze verloren wereld gegaan. Vrijwillig gaat Hij ook hier in om deze ellende op Zich te nemen. Zie Hem hier dan als Borg, Die in de plaats van een verloren volk, Zich buigt om die ellende in te gaan en te betalen voor de schuld der zonde.

Is dat geen wonder? Hij is de heilige Zoon van God. God uit God en Licht uit Licht! De Reine uit hemelse reinheid gekomen. Hij weet meer dan één mensenkind, hoe vreselijk de zonde is. Hier wordt bevestigd, die zijn ellende verstaat vanwege zijn schuld voor God, waar geen raad is bij de ontdekking van die schuld, daar wordt het wonder zo groot, dat Hij Borgtochtelijk ingaat om die schuld te betalen.

En met die Zoon van God komt men niet om. Hij wil indalen in de ellende van de dood, maar Hij kan het ook. Zeker 't zal Zijn Borg-ziel tot in het diepst bewogen hebben: de verwoestende kracht der zonde voor zich te zien. Doch de onreinheid van de dode heeft geen vat op Hem. Geen priester in Israël mocht van de heilige dingen eten, als hij met een dode in aanraking geweest was. Doch hier is de Hogepriester, Die betaamt: heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren...

Zijn aanraken van de baar is het begin van Zijn werkzaamheid om de dood te overwinnen. Hij wordt tot zonde gemaakt om over Golgotha heen, de toorn Gods over de zonde weg te dragen en de schuld te verzoenen. Op de Paasmorgen kan Hij dan triomferend over de dood tevoorschijn komen. Ziet, hier daalt Hij af om door Borg-kracht de dood te overwinnen. Hij legt Zijn sterke arm op die van de dood en daar moet die dood, met alle ellende daaraan verbonden, voor wijken.

Zo wordt de doods-ellende, die buiten Naïns-poort zichtbaar geworden is, veranderd tot het leven. Geen vijand kan dat tegenhouden. De Vorst des Levens overwint en ontnemt aan de dood zijn kracht en zijn prooi.

In die doods-ellende zijn wij allen gebonden. Gebonden in de geestelijke dood. Op reis naar de eeuwige dood. We willen daar liever niets van weten. Van nature zijn we net als iemand, die beleefdheidshalve in een sterfhuis gaat condoleren. Als hij buiten het sterfhuis gekomen is, gaat hij al direct het gesprek veranderen. Bij de dood kan je niet leven. Zo leven we over de werkelijkheid van de geestelijke dood ook heen. We willen er nog wel over praten, soms nog heel godsdienstig ook, maar het benauwt niet, en brengt niet in de nood voor God.

Weet het: deze Borg, Die in de ellende van de dood, van de schuld en zonde, is ingegaan, wordt u gepredikt. Buiten Hem komt u zeker en eeuwig om. Dan zijn we op weg naar het eeuwig moeten missen van Gods gunst. Zoek dan toch in uw doods-ellende Hem te kennen. Het kan in

VAN DE ADMINISTRATIE

Uit de nalatenschap van een overleden abonné uit Delft, werd via een notariskantoor aldaar ontvangen voor „Bewaar het Pand” f 450,—. Op welke wijze mij dit aansprak zult U wel duidelijk zijn; hoe komt de liefde tot ons blad steeds openbaar. Ook verschillende brieven werden ontvangen, waarin medegedeeld werd over een persoonlijke zegen door middel van het lezen van „Bewaar het Pand”. Alle correspondentie te beantwoorden is haast niet mogelijk, wees er echter van overtuigd dat het ons in alles goed deed. Hoewel de grootste stroom van het gireren voorbij is, bleef de betaling van het abonnementsgeld doorgaan. Willen alle abonnees die de 8ste jaargang (1973) nog niet gireerden dit alsnog doen? Bij voorbaat mijn dank. Aan giften en overbetalingen werd wederom een flink bedrag ontvangen nl. f 948,— w.o. een gift van f 25,— uit de collecte van de kerk van Dordrecht (C) en f 10,— van N.N. uit Sliedrecht.

Met de f 450,— uit Delft mogen wij het grote bedrag doorgeven van f 1398,—. Alle gevers(sters) hartelijk dank voor deze offervardigheid. Laat het ons een eer mogen zijn om het abonnementsgeld van slechts f 10,— per jaar te kunnen blijven handhaven.

Ook mochten wij weer 13 nieuwe abonnees noteren; ook hiervoor onze dank aan hen die hieraan mede werkten. Bij de voortduur „Bewaar het Pand” aanbevolen!

Gironummer 704350, t.n.v. Adm. „Bewaar het Pand”, Kwartelstraat 74, Alphen aan den Rijn.
v. d. L.

dit heden der genade. Hij is een gewillige Borg om van de dood te bevrijden.

Maar wie zichzelf hier leert kennen, voor die ligt hier zo'n bijzonder wonder. Steeds meer moet ge het verstaan, dat het onmogelijk is om te betalen voor uw schuld. Maar de Heilige Geest wil het oog ontsluiten voor deze Borg. In Hem de enige mogelijkheid voor een rechteloos zondaar, die alleen de eeuwige dood verdiend heeft, om weer gemeenschap met God te hebben. Ja, Hij raakte de baar aan betalend, opdat gij het ervaren zoudt dat in Hem een volheid van leven ligt. Al wat aan Hem is, is leven voor een schuldige zondaar, die tot Hem wordt uitgedreven. En zovelen Hem aanraken in de nood van hun ellende, zullen leven uit Hem. Opdat de doodsweg verandert, ook door het graf, in een weg ten eeuwigen leven.

D. Slagboom.

Besprekingen van de Heilige Oorlog

41

Wij mogen luisteren naar de verbondsonderhandelingen van de Heere met Mensziel en van Mensziel met de Heere, tot verbinding aan elkander. Steeds inniger komt de Heere Zich aan de stad en de stad aan de Heere te verbinden. Al biddende heeft Mensziel zich aan de Heere verbonden in afhankelijkheid van Zijn genade. En dat mag hier nog meer diepgang bekomen. Het komt in alles aan op die innerlijke verbondenheid aan de Heere om zo liefelijk op Hem te leunen en te steunen.

Daarop antwoordde de Vorst: „Indien Ik in uw stad kom wilt gij dan wel toestaan dat ik daar vervolg en uitvoere tegen Mijn en uw vijanden, hetgeen Ik in Mijn hart heb? Ja, wilt gij lijden en strijden voor Mijn naam en zaak?” Hierop hernamen zij: „Wij weten niet wat we doen zullen, eertijds konden we niet denken, dat

we zulke verraders van El-Schaddai wezen zouden, gelijk wij ons daarna getoond hebben. Wat zullen we dan tot onze Heere zeggen?" Hij vertrouwde niet op Zijn heiligen. Want en wij bekenen dat met droefheid, dat we vanwege onze verdorvenheid tot alle kwaad in staat zijn.

Dat de Vorst in ons kasteel kome wonen en onze stad tot een garnizoenplaats make. Hij zette Zijn edele kapiteins en oorlogshelden over ons. Ja, Hij overwinne ons met Zijn liefde en bemachtige ons met Zijn genade. En dan zal Hij waarlijk meer met ons zijn en ons helpen dan Hij was en deed deze morgen, toen ons pardon werd voorgelezen. We zullen ons met onze Vorst en met Zijn wegen verenigen en met Zijn Woord uitvallen tegen de machtige."

Nog één woord en dan hebben Uw knechten gedaan en we willen U niet langer moeilijk vallen. Wij kennen niet de diepten van Uw wijsheid, onze Vorst. Wie is er, die, door Zijn rede beheerst en geleid, zou kunnen denken dat uit al die bittere beproevingen waarmee wij eerst beproefd werden, zoveel zoetigheid zou voortkomen als wij nu genieten? Heere, dat nu toch Uw licht voor ons heenga en dat Uw liefde ons achtervolge. Ja, neem ons bij de hand en leid ons door Uw raad en laat deze gedachte altoos in ons hart blijven, dat alle dingen ten beste voor Uw dienaars zullen zijn. Kom Gij in ons Mensziel en doe wat Gij wilt, zodoende wilt Gij ons bewaren voor zondigen en maken dat we Uw majesteit zullen dienen."

Hierop gaf de Vorst ten antwoord: „Ga heen in vrede naar uw huizen. Ik wil Mij gaarne in deze naar uw begeerte voegen. Ik zal Mijn koninklijke legertent opnemen, Mijn macht voor Oogpoort op morgen doen afbreken en zo uw stad recht in trekken. Ik Zelf zal Uw kasteel bezetten, Ik zal Mijn krijgslieden in u leggen; ga nog meer dingen in Mensziel doen, gelijk nooit, nooit enige natie, landschap of koninkrijk onder de hemel heeft gezien noch ervaren."

Toen juichte de ganse stad en ging in vrede een iegelijk naar zijn huis. Zij verhaalden ook aan hun vrienden en verwanten het goede dat Immanuël aan Mensziel had toegezegd. „En morgen," riepen ze, „zal Hij in onze stad trekken en zullen Hij en de Zijnen hun woonplaats in Mensziel neme."

Als vanzelf kwamen de burgers tot voorbereiding voor de heerlijke dag die aanstaande was, schone bloemen te plukken op het heerlijke veld van Zijn beloften om de Koning met de geur van Zijn bloemen in de vervulling van Zijn beloften te begroeten. Want het was toch al uit Hem en door Hem en zo wensten de burgers met al het goede in Hem te eindigen. Daar werd geen wanclank gehoord, niet de minste tegenstand ontdekt.

Op de gestelde tijd nu werden de poorten open gezet, de oudsten en aanzienlijken van Mensziel gingen Hem allen tegemoet om Hem met al de liefde van hun hart te begroeten. Hij brak dan op en al Zijn dienaars in Mensziel binnentrekend. Hij Zelf in gouden wapenen en rijdend in Zijn koninklijke koets. De bezuinen bliezen rondom Hem, terwijl de vaandels ontrold in de wind staken en Zijn tienduizenden Zijn voetstappen nawandelden, terwijl de oudsten van de stad al huppelende voor Hem heengingen tot ze aan de poorten van het kasteel kwamen.

Ondertussen waren de muren vervuld met de treden van de inwoners, die vast op en neder gingen om zich over de intrede van de gezegende Vorst en Zijn koninklijk heir te verheugen. De galerijen, de traliën en de vensters, tot de toppen der huizen, alles was bezet met allerlei slag van mensen, allen begerig om te zien hoe hun stad met het goede vervuld zou worden.

Toen Hij nu zo diep in de stad was getrokken, dat Hij tot aan het huis van de registermeester was genaderd, zo beval Hij dat iemand zou heen gaan tot kapitein Geloof om te vernemen of het kasteel van Mensziel wel in orde gebracht was om Zijn koninklijke tegenwoordigheid te ontvangen, want de reiniging en bereiding van 't kasteel was kapitein Geloof opgedragen, en kreeg een bevestigend antwoord. En dat alles is geschied" opdat Christus door het geloof in Uw harten wone en gij in de liefde geworsteld en grond zijt."

Toen werd kapitein Geloof gelast met al zijn kennis van Hem en vertrouwen in Hem, vorst Immanuël in het kasteel met een welkomstkus te begroeten. En zo heeft het geloof dat door de

liefde werkt zich op een Gode welbehagelijke wijze van zijn taak gekweten.

Mijnheer Wil nam de kapiteins Oordeel en Uitvoering met al de hunnen in zijn huis omdat hij van de Vorst gesteld was om onder Hem te regeren ten goede van Mensziel. De kapiteins van Immanuëls macht waren door de ganse stad ingekwartierd. Maar kapitein Geloof en de zijnen bleven in het kasteel.

Zie, de Heere heeft grote dingen gedaan. Hij heeft de wonderen van Zijn genade heerlijk gemaakt in Mensziel. Een beleving die alle beschouwing te boven gaat.

De prins Immanuël was nu zowel om Zijn persoon en daden, als om Zijn ganse gedrag de oudste en aanzienlijkste in Mensziel zo aangenaam, zo verrukkend, zo begeerlijk, dat ze dachten nooit genoeg van Hem te zullen hebben. Dus baden zij Hem, schoon het kasteel van Mensziel Zijn verblijfplaats was, en ze wensten dat Hij daar voor eeuwig zou blijven wonen. Dat het Hem toch believen mocht, hun straten, hun huizen en het volk van Mensziel dikwijls te bezoeken. „Want," zeiden ze, „Uw tegenwoordigheid, Uw gezicht, Uw woorden, o geduchte Souverein, zijn het leven, de sterkte en de zenuwen van de stad door U verkoren. Gij zijt heilig, wonende onder de lofzangen Israëls. Op U hebben onze vaders vertrouwd, zij hebben vertrouwd en Gij hebt hen geholpen. Tot u hebben zij geroepen en zijn uitgered; op U hebben zij vertrouwd en zijn niet beschaamd geworden."

Nijkerk.

R. Kok.

Naar de katechisatie

133

DE WET DES HEEREN (3).

In de vorige les hebben we opgemerkt, dat de Wet, de 10 geboden, in onze Heidelbergse wordt gezien als KENBRON van onze ellende-staat (Zondag 2) en als LEEFREGEL der dankbaarheid. (Zondag 34).

We zien ons genoodzaakt, hierop nader en breder terug te komen.

Wanneer de H. Katechismus de vraag stelt: waaruit kent gij uwe ellende, is haar antwoord kortweg: uit de Wet Gods. Dit antwoord is zuiver gegrond op Gods Woord. De Apostel schrijft in Romeinen 3:20: „want door de Wet is de kennis der zonde". En in Rom. 7:7: „want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn, indien de Wet niet zeide: gij zult niet begeren."

Dit blijkt door velen niet meer gezien en aanvaard te worden. Want men gaat uit van het standpunt: eerst het Evangelie en dan de kennis der zonde. Eerst bij het kruis van Christus leer je je zonde zien en kennen.

Nu willen we niet gaarne ontkennen, dat er bij een waar gelovig zien op het kruis van Christus geen zonde-kennis wordt verkregen. Maar... dat is niet de kennis der zonde, die de ontdekte zondaar krijgt, wanneer hij staande gehouden wordt of levend gemaakt. Ach, wat weet hij bevindelijk van Jezus en van Zijn offerande aan het kruis. Terecht is de opmerking gemaakt: we hebben niet maar eerst tegen Jézus gezondigd, maar tegen God!

Zo heeft de Heere Zijn heilige Wet gegeven aan Israël, opdat het in de spiegel van die Wet ZICHZELF zou leren kennen, opdat er plaats zou komen vóór Christus, Die in de schaduw-dienst van de offeranden en priesterdienst werd afgebeeld en verkondigd. Maar dit geldt ook voor ons, in de Nieuw-Testamentische bedeling. We hebben al gewezen op de blijvende eis der Wet, zoals Zondag 4 laat uitkomen. Zeker, die Wet is vervuld door Christus, maar... voor degenen, die deel aan Hem krijgen door een oprecht, zaligmakend geloof. Dan wordt die Wet een „liefde-Wet". Zie Psalm 119. Van nature zijn wij „onder de Wet". Rom. 3:19: „Wij weten, dat al wat de Wet zegt, zij dat spreekt tot degenen, die onder de wet zijn, opdat alle mond gestopt worde en de gehele wereld voor God verdoemlijk zij." Galaten 3:10: „Want zovelen als er uit de werken der wet zijn, die zijn onder de vloek; want daar is geschreven: vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het Boek der wet, om dat te doen."

De Heilige Geest nu bedient Zich van de Wet, om de zondaar te ontdekken aan zijn zonde en ellende. De hoofdsom van de Wet laat zien, wie

de mens moet zijn voor God. Ook dit hebben we besproken.

De Heidelberger vraagt ook in Zondag 44: Waarom laat ons dan God alsoo scherpelijk de tien geboden prediken, zo ze toch niemand in dit leven houden kan? En dan antwoordt zij: Eerstelijk, opdat wij ons leven lang onze zondige aard hoe langer hoe meer leren kennen en des te begeriger zijn om de vergeving der zonden en de gerechtigheid in Christus te zoeken."

Al is het waar, dat Gods kind later dieper zijn zondige aard leert kennen, in beginsel wordt men toch al bij de aanvang ontdekt aan zijn verlorenheid en aan de boosheid van zijn hart. Daarom moet ook iedere Zondag in de Dienst des Woords de Wet, de tien geboden, worden voorgelezen. Onze kerk heeft bij artikel 64 van de D.K.O. de bepaling gesteld: „in elke gemeente zal des Zondagsmorgens de Wet des Heeren... worden gelezen." Verwezen wordt naar de synode van 1899 en 1906.

Mag dan in de eredienst des Zondags niet de HOOFDSOM van de Wet uit Mattheus 22:37-40 gelezen worden inplaats van de 10 geboden uit Exodus 20, gelijk wel plaats heeft?

Volgens hetgeen we hierboven uit Gods Woord en de Belijdenis aanhaalden, niet. Dit zullen onze vaders op hun synode van 1899 en 1906 ook zeker niet bedoeld hebben, namelijk de „hoofdsom" te lezen.

Het lezen van de hoofdsom der Wet verraaft de gedachte, dat de Tien geboden geen „normatieve" waarde meer voor ons hebben, daar zij door Christus vervuld zijn. Maar zulks leren Schrift en Belijdenis niet. We hebben dit besproken.

Er is echter nog een andere zaak over dit punt te bespreken, namelijk wanneer de Wet des Heeren wel 's Zondags wordt gelezen uit Exodus 20, maar waarbij de vraag naar voren komt: hoe beschouwt men de Wet? Hoe verklaart men die?

In deze geest wordt openlijk van de kansel verkondigd, dat de wet van God niet in de eerste plaats gegeven is om ons geboden op te leggen en te dwingen, maar om ons te bewaren bij de belofte van God, om ons bij het spoor te bewaren. Het gebod geeft richtlijnen. Het geeft aan, waar de gevaren liggen.

Daar moeten we ons over bedroeven. Hoe zielsmisleidend voor de eeuwigheid. Hierbij is geen plaats voor het spreken over de verlorenheid des harten, over schuldbesef vanwege ons verdorven bestaan. En hoe kan een mens Gods geboden „bewaren"? Zeker, hij blijft volkomen verantwoordelijk, maar anderzijds toch diep afhankelijk van de werking van Gods Geest. De dichter van psalm 119 had die Geest steeds nodig. In heel de psalm blijkt dit. Zie maar b.v. in de verzen 4 en 5: „Heere, Gij hebt geboden, dat men Uw inzettingen zeer bewaren zal. Och, dat mijn wegen gericht werden om Uw inzettingen te bewaren." Vers 32: „Ik zal de weg Uwer geboden lopen... als Gij mijn hart verijd zult hebben."

Nu kan erkend worden, dat we buiten het geloof niets hebben maar om welk geloof gaat het? Er is toch ook een slechts „verstandelijk" weten, historisch geloof genoemd. Zie bij koning Agrippa.

Het separerende element ontbreekt. De menschen worden opgewekt om met God te leven, zich in vertrouwen aan Hem over te geven, iedere dag weer en het geloof te richten op de Heere, in de wetenschap, dat men dan een goede toekomst tegemoet gaat en de wet van God bij het spoor wil bewaren.

Arme gemeenten, waar zó gepreekt wordt. Is 't wonder, dat zij, die de Heere ootmoedig vrezen en uit de zuivere waarheid van Gods Woord wensen onderwezen te worden, zich van zulk een prediking distantiëren?

Boven de poort van het Koninkrijk der Hemelen staat als met gouden letters geschreven het woord van Christus: „Voorwaar, voorwaar zeg ik u, tenzij dat iemand wederomgeboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien."

Urk.

v. L.

Genesis 2 en 3

7

Nu komt er een heel belangrijk gedeelte van het boek van prof. Oosterhoff. Het handelt over de paradijsrivieren.

In Eden ontsprong een rivier om de hof te bevochtigen. De rivier ontsprong blijkbaar ergens op een van de bergen van Eden en stroomde vandaar de hele hof door om haar te bevochtigen. Buiten de hof gekomen splitste zich de rivier in vier armen. De vier afsplitsingen van de ene grote paradijsrivier heten de Pison, de Gihon, de Tigris en de Eufraat. Aldus wat prof. Oosterhoff schrijft samengevat. Hij vraagt of het voor ons mogelijk is deze rivieren thuis te brengen. Voor de Tigris en de Eufraat is dat niet moeilijk.

Prof. Oosterhoff wijst er op, dat de bijbelschrijver niet de situatie uit de paradijstijd beschrijft want toen bestond Assur nog niet. De mededeling moet dateren uit de tijd tussen 3000 en 1400 voor Chr. „Evenmin” zo gaat hij verder „wordt bedoeld, dat de rivieren en de landstreken, waar zij doorheen stroomden, in de paradijstijd al die namen droegen waarmee ze later genoemd worden. De rivieren en landstreken worden genoemd met de namen waarmee ze later algemeen bekend waren. Het betekent ook niet, dat de produkten, die genoemd worden, al in de tijd van het paradijs aanwezig waren, maar het zijn produkten, waardoor de landstreken in later tijd bekend stonden. De schrijver tekent de situatie in zijn tijd. Daar wijzen in het Hebreeuws ook de participia „uitgaande”, „omheen gaande” en „gaande” op.’

Even verder lezen we: „Maar welke rivieren met de Pison en de Gihon zijn bedoeld is een vraag, die niet zo gemakkelijk te beantwoorden is. Er wordt dan ook niet eenstemmig over gedacht.’

Prof. Oosterhoff meent, dat onder de Pison het water moet worden verstaan, dat gevormd wordt door de Rode Zee en de Perzische Golf en heel Arabië omsluit. „Misschien is het voor ons wat vreemd om dat een rivier te noemen. Maar we moeten daarbij bedenken, dat men in de oudheid nog niet die exacte kennis van rivieren en zeeën had als wij later. En aardrijkskunde wordt ons in Gen. 2 niet geopenbaard. Calvijn zegt terecht, dat niet in de taal van de geleerden, maar van het gewone volk wordt gesproken, Gen. 2 sluit zich aan bij de voorstelling, die men in die tijd van de aarde had. En vervolgens kan het hebreeuwse woord „rivier” iets breder genomen worden dan bij ons. De waterstroom (de zee), waar Jona in terecht kwam wordt ook een „rivier” (**nahar**) genoemd (Jona 2:4 (3)). Zo kan ook de Rode Zee met de Perzische Golf als een grote „rivier” gezien zijn.”

Verder zegt de schrijver: „Ik weet geen betere oplossing dan dat naast de Eufraat en de Tigris de Nijl en de Rode Zee met de Perzische Golf zijn bedgeld. Havila en Kusj zijn dan Arabië en Ethiopië, waar waarschijnlijk Egypte bij genomen kan worden.

De moeilijkheid is echter dat deze rivieren en wateren geen zijrivieren of aftakkingen van één grote rivier zijn geweest, zoals daarvan in Gen. 2 sprake is. Dat zijn de Eufraat en de Tigris trouwens ook niet. Dat zijn twee verschillende rivieren elk met een eigen heel verschillend bronnengebied. Wel vloeden ze vóór de Perzische Golf ineens, maar dat is juist het tegenovergestelde van uit één ontstaan. De gedachte van Calvijn, dat de Eufraat en Tigris als twee takken van één rivier kunnen worden beschouwd, omdat ze in één rivier uitmonden, is natuurlijk vreemd. In Gen. 2 zijn de Eufraat en de Tigris aftakkingen van één rivier, niet twee rivieren, die tot één worden. Bovendien schijnen in de tijd van Alexander de Grote de beide rivieren nog gescheiden in de Perzische Golf te zijn uitgemond.

Daarom hebben sommigen hun toevlucht gezocht in de zondvloed. Daardoor zou het gelaat van de aarde zozeer zijn veranderd, dat zelfs rivieren een andere loop kregen. Het is echter moeilijk aan te nemen, dat daardoor de Eufraat en de Tigris van twee takken van éénzelfde rivier tot twee verschillende rivieren zijn geworden elk met een eigen bronnengebied, terwijl de oorspronkelijke rivier geheel verdwenen is. Dit is een opvatting waar ook Calvijn zich niet mee verenigen kon en daarom als alleszins onaanneemelijk afwijst. Trouwens de bijbelschrijver tekent ook niet de situatie vóór de zondvloed, maar daarna, in zijn tijd. Assur (vs. 14) bestond vóór de zondvloed nog niet. Het is geografisch onmogelijk om de Eufraat en de Tigris te zien

als zijarmen van één rivier. Het zijn twee verschillende rivieren. Maar de bijbelschrijver geeft ook geen nauwkeurige geografische beschrijving van de ligging van het paradijs en van zijn rivieren. We krijgen geen stukje oude geografie of les in aardrijkskunde. We moeten daarom ook ophouden vier rivieren in de oude wereld te zoeken, die aftakkingen zijn van één grote, oorspronkelijke rivier. De bijbelschrijver tekent op symbolische wijze, dat alle grote wereldrivieren uit het paradijs ontspringen. Het getal vier wijst op de hele wereld, zoals in Zach. 2:18 de vier horens de wereldmachten symboliseren. Het getal vier is het getal van de vier windrichtingen en daarom van de hele wereld van zijn tijd. De wereld daarbuiten was nog niet bekend. Maar de grote wereldrivieren moeten worden gezien als ontspringend in het paradijs.’ Tot zover prof. Oosterhoff. In het volgende artikel komen we hierop terug.

B.

DS. J. VAN DOORN

Ds. Van Doorn wordt nog verpleegd in het Boerhaave-ziekenhuis te Harderwijk. Na een ernstige operatie ging het aanvankelijk aardig goed. Daarna kwam er een inzinking. Toen we hem dezer dagen bezochten was de toestand weer iets gunstiger.

In zijn hart leeft: in stilheid en vertrouwen zal uw sterkte zijn. Hij mag weten, dat er veel voor hem gebeden wordt in zijn eigen gemeente en elders. Dat acht hij groot, dat hij een plaats heeft in het hart van Gods volk. Meer nog troost hem, dat hij mag ervaren, dat hij een plaats heeft in het hart van de biddende Middelaar. Hij verzocht zijn groeten over te brengen aan alle vrienden en bekenden. De Heere moge hem verder in Zijn gunst gedenken.

B.

ONTMOETINGSDAG TE DORDRECHT D.V. ZATERDAG 28 APRIL 1973.

Aanvang morgensamenkomst half 11

Opening door Ds. G. Blom.

Spreker Ds. H. C. v. d. Ent.

Onderwerp: „De kwaadsprekende profeet”.

Slotwoord van Ds. A. v. Weerd.

PAUZE

Aanvang middagsamenkomst 2 uur.

Opening door Ds. R. Kok.

Spreker Ds. H. van Leeuwen.

Onderwerp: „De poorten der hel”.

Sluiting door Ds. M. C. Tanis.

Alle vrienden en belangstellenden zijn hartelijk welkom.

De ontmoetingsdag wordt weer gehouden in het kerkgebouw van de Chr. Geref. kerk van Dordrecht-centrum: Singel 192. Het is ruim en gemakkelijk te bereiken, ook voor bezoekers, die met de trein komen.

Er wordt gratis koffie en eventueel frisdrank geserveerd. Men moet zelf voor brood zorgen. Het is de bedoeling, dat we om ongeveer 4 uur weer uiteengaan, zodat ook zij, die van verre komen, nog tijdig thuis kunnen zijn.

B.

Uit de praktijk

37

De Heere houdt er maar een raar volk op na. Zo werd mij in mijn jeugd gezegd door een oud man. Daar ik geen kennis had aan geestelijke zaken, klonk mij dat vreemd in de oren, want hoorde ik toen spreken over Gods volk, dan dacht ik „dat gaat over een bijzonder volk daar de Heere bemoeienissen mee heeft”, en dan werd een gemis gevoeld, dat ik eigenlijk niet onder woorden kon brengen; toen dachten wij: dat volk is alleen maar gelukkig, want zij hebben een God voor hun hart en leven, en zij gaan van stap tot stap zoetjes aan naar de hemel; zij leven hier met God, en straks sterven zij en worden opgenomen in heerlijkheid.

Als men nog jong is, ziet men veelal de zaken van de buitenkant; ik bedoel daarmee niet, dat als men ouder geworden is, de zaken doorziet, neen, maar wanneer men ouder mag worden, gaat men toch vele dingen anders zien, en dan gaat men die oude man toch beter begrijpen, te meer als men mensen leert kennen die kennis

gekreken hebben van hun verdorven bestaan, en wij ook zelf enige zelfkennis hebben verkregen. Als wij op huisbezoeken of particulier mensen ontmoeten waarvan wij geloven mogen dat de Heere een Genadewerk verheerlijkt heeft, en er mag eens intiem gesproken worden, dan moet je voor jezelf opmerken: wat is het toch een eigenaardig volk.

Men kan ze ontmoeten, dat hun mond vol is van de loflikheden des Heeren, dat ze hun hart op hun tong hebben, zodat je verblijd mag zijn met de blijden, en een volgende gelegenheid is er geen reuk of smaak aan, dan weten ze geen goed woord van de Heere te spreken, of dan zit de mens weer zo op de troon dat je zegt: is dat nu dezelfde mens? Of een andere keer ontmoet men dezelfde persoon en dan hoort men: als alles nog maar geen inbeelding is geweest, en ik mezelf maar niet bedrogen heb; en hoevele misstanden worden soms opgemerkt. Ja het is een volk dat diepten en hoogten kent. Als de Heere door Zijn Geest in het hart gaat werken, dan wordt er ook een betrekking op Gods volk gewerkt; veelal wordt dat volk opgezocht, maar het gebeurt dat men met verwachting heengaet en met teleurstelling terugkomt, want hoe hoog wordt soms tegen des Heeren volk opgezien, en men komt tot de ontdekking dat het ook mensen zijn, die als het recht ligt, het van Genade moeten hebben. Heeft de Heere die band gelegd met Zijn volk, dan wordt dat ook beleefd en gevoeld; dan kan het gebeuren als men zo iemand ontmoet, dat de betrekking vanwege des Heeren werk, hetwelk zo teer aan gevoeld wordt, het pijn aan het hart doet als men dezulken zo ontmoet. 't Is ons bekend van een vrouw die degelijk kennis had van het werk Gods in haar hart, en veel genoten haar uit de bediening van de Middelaar dat zij bezocht werd door iemand die geen vreemdeling was in Sion, en die aangename ontmoetingen met haar had beleefd, maar haar nu zo dwars bevond, dat ze niet vatbaar scheen voor een goed woord, dat die man deze toestand voor de Heere mocht neerleggen, en zoveel ruimte in Zijn gemoed ontving, dat hij zeggen mocht: Heere, U hebt haar in Uw net gevangen, en nu kan zij er nooit meer uit. Het verdere leven en sterfbed van deze vrouw heeft de waarheid hiervan bevestigd. Het is het voorzienig bestel des Heeren, dat Hij in Zijn Woord heeft laten beschrijven, niet alleen de hoogtijden in het leven van Zijn volk, maar ook hun afglijdingen en afdwallingen, ons tot lering en waarschuwing. Wij mogen niet denken, de Heere heeft David en Petrus en anderen na hun misdragingen weer terechtgebracht, en daarom zal het met mij ook wel gaan. Komen zulke overleggingen in Gods volk voor?

Ervaringen en mededeling hebben geleerd, dat ook het hart van een begenadigd mens, een pool van ongerechtigheid is, en dat als Genade niet triomfeert een mens tot alles in staat is, want de meeste zonden bedrijft de mens in zijn gedachten. Kunt U het verstaan, dat er tijden in het leven zijn, dat men uitroept: O die gedachten, hoe moesten mijn gedachten en begeerten alleen tot de Heere zijn; hoe kan men juist door de gedachten overrompeld wezen, zodat men zich schuldig en ellendig bevindt, en de Genade betwijfelt, ja dat men beleeft: ik ben de ellendigste van alle mensen, en schier de hoop zou verliezen dat de Heere nog ooit zou wederkeren. Maar nu belooft het de Heere, om zo'n ziel, die zo ver is weggezakt weer werkzaamheden te schenken om zijn gemiste gevoelens. Naar het grondbeginsel dat de Heere gelegd heeft, kan men niet buiten de Heere leven; daar is wel eens een tijd in het standelijke leven, dat het gemis van Gods lieve Gunst gevoeld, en ondraaglijk wordt, en dat men als een schuldige en onwaardige verwaardigd wordt om weer tot Hem te vluchten; en wat wordt het dan een wonder, dat de Heere met zulkéén weer te doen wil hebben. Men hoort soms: het wonder wordt al groter, en inderdaad, hoe meer men zijn verdorven bestaan mag beleven, hoe groter het wonder wordt, dat de Heere wil wederkeren, en Zijn getrouwheid wil betonen. Als de Heere Zijn ontfermende liefde weer komt te betonen, ontmoet men dezelfde Heere die zich voorheen in het leven heeft geopenbaard, dan wordt geen vreemde God ontmoet, en dan mag men die dierbare lage plaats innemen en ervaren: Dan zal Hij Zijn volk regeren rechtvaardig, wijs en zacht. Gods volk een raar volk, de éne tijd op de hoogte van Karmel, als de Heere Zijn lieve gunst doet ge-

nieten, en op een andere tijd zouden ze wel in de spelonken der aarde willen kruipen, want als de verdorvenheden de overhand schijnen te hebben, waar moeten zij zich dan verbergen. Aan deze zaken heeft een mens die geheel van nature is, geen kennis, hier kan het verstand niet indringen in de belevenissen van Gods volk; zeker voor de wereld en voor de oppervlakkige belijder is dit volk een eigenaardig volk; maar zij hebben een God voor hun hart, en een Borg voor hun schuld, en mogen delen in de Gunst des Heeren, die hun, als zij recht op dreef zijn, meer waard is dan de gehele wereld, en zij behoren tot dat bijzondere volk waarvoor de Heere Jezus Christus Zijn leven heeft gegeven en Zijn bloed heeft gestort en met Wien zij eeuwig zullen leven.

Een raar volk, maar een Gezegend volk.

J. van Heteren.

Boekbespreking

ZALIG...! Wie...? - door Ds. S. van Dorp.
- Drukkerij-Uitgeverij J. Bout & Zonen - Huizen N.H.

De schrijver was eens een bekend Hervormd predikant. We hebben al meer dan eens in deze rubriek een werk van hem mogen recenseren. We doen dit ook nu weer gaarne, omdat we hier een boek hebben met een kostelijke inhoud. Anderen hebben eveneens over de zaligspredikingen geschreven, maar onder die werken neemt dit boek toch wel een voorname plaats in. We willen het werk van harte aanbevelen. De schrijver geeft er blijk van, dat hij geen vreemdeling is van het leven der genade. Hij mag nu het loon genieten van een getrouwe dienaar. Hij schrijft eenvoudig. Hij waarschuwt met liefde. Hij wekt op om de Heere te zoeken. Hij geeft in het werk veel uit de praktijk van het geestelijk leven.

„Al de zaligspredikingen” zegt hij op blz. 100, „zijn een toetssteen waaraan wij onze geestelijke toestand hebben te toetsen. Door de Zaligmaker Zelf worden hier genoemd de kenmerken van de kinderen des Koninkrijks.” En op blz. 131: „De zaligspredikingen dienen dus tot afbraak en tot opbouw, tot beschaming en tot vertroosting. Zegen en vloek, leven en dood worden ons voorgesteld bij het overpeinen ervan.”

Ds. Van Dorp behandelt de zaligspredikingen uit Mattheus 5 en de zaligsprediking uit Mattheus 11: 15. Ds. W. L. Tukker schreef een Ten geleide. Het boek telt 150 blz. Het is uitgegeven in een mooie band en kost f 8,50, franko thuis f 10,25.

Palmi Crokenstein mocht opnieuw beginnen
door Jac. Overeem, uitgave van G. Kool, thans te Veenendaal.

Al geruime tijd geleden hebben we dit boekje in ons blad beproefd. We hebben toen opmerkingen gemaakt en onze indruk weergegeven. Het verhaal gaat over een meisje, dat het op school moeilijk had, in een andere omgeving komt en daar door aanraking met andere mensen tot inkeer komt. De schrijver is een liefhebber van de natuur. Hij streeft er naar zijn verhaal een goede geestelijke strekking te geven. Naar onze mening is hij daarin niet ten volle geslaagd. Dat neemt niet weg, dat we het goede in dit boekje weten te waarderen. Daarom kunnen we ook nog wel een woord van aanbeveling neerschrijven.

Het boekje telt 112 blz. en kost gebonden f 6,90.

Stemmen uit Genève - preken, artikelen, brieven enz. van Johannes Calvijn, De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan.

In deze bundel, de 20e van de serie, hebben we 6 preken van Calvijn over 1 Samuël 1:1-2:4-8. D.w.z.: eerst hebben we nog het tweede gedeelte van een preek over Job 19:7-16, waarvan het begin al eerder verscheen, en in deze aflevering komt het slot van de preek van 1 Samuël 2:4-8 niet voor. Dat wacht op een volgende bundel. Het is in elk geval de bedoeling om verder te gaan met de uitgave van preken over 1 Samuël.

Calvijn verklaart de Schrift en hij nodigt te luisteren en op te merken. Dat vinden we ook weer in deze preken. De geschiedenis van Hanna, de kinderloze, is bekend. Zij kwam met haar nood bij de Heere. De Heere luisterde, verhoorde en schonk haar een zoon, die zij Samuël noemde. We volgen de hele geschiedenis op de voet, wanneer we deze preken lezen. En, wat meer is, zij bevatten veel onderwijs en troost.

Elke bundel kost f 3,50.

Dr. M. Basilea Schlink - **JEZUS OPENLIJK GEHOOND** - Uitgave Stichting Vrienden van de Evangelische Marienschwesternschaft, Slotmansweg 8, Nijverdal.

De schrijfster is de stichteres van de Evangelische Marienschwesternschaft te Darmstadt. Dit boekje is bedoeld als waarschuwing om ons niet in te laten met de z.g. Jezus-musicals, zoals Jezus Christ Superstar, Godspell e.d. Uit de inhoud van de brochure blijkt, dat de schrijfster niet op onze grondslag staat. Dat neemt niet weg, dat hier ernstig wordt gewaarschuwd tegen een nieuwe list van satan om de mens te verleiden.

JAARVERSLAG 1971-1972 van de Vereniging De Nederlandse Gideons, Sportlaan 976, 's-Gravenhage.

De vereniging heeft tot doel bijbels te plaatsen in hotels en elders. Zij doet dat gratis. Per 1 januari 1972 waren er 79.084 bijbels geplaatst 2664 in hotels/pensions, op schepen en in gevangenissen. Daarvan waren er 37.357 in nederlandse, 7.121 in engelse vertaling en 34.606 in meer talen.

Het jaarverslag licht ons in omtrent de activiteiten en de financiële positie van de vereniging.

Ds. W. C. Lamain **VOOR BIJZONDERE TIJDEN**, deel IV - N.V. Uitgeverij „De Banier”, Utrecht

We vinden in dit deel 22 predikaties voor de bid-dag, Paasfeest, na Pasen, Hemelvaartsdag en na Pinksteren. Het zijn preken zonder thema en verdeling en zonder opgave van te lezen Schriftgedeelte en te zingen psalmen. De preken zijn kort: het boek telt 222 blz. De inhoud is zoals we van deze bekende prediker gewoon zijn. Hij waarschuwt ernstig en wekt dringend op de Heere te zoeken terwijl het nog de tijd der genade is. Hij brengt veel naar voren voor het leven van Gods kinderen.

„Grote geleerden”, aldus de schrijver, „geven soms verklaringen van de waarheid, en soms rechtzinnig gereformeerd naar de letter, doch daar komt een eenvoudig kind des Heeren en die geeft van diezelfde waarheid een verklaring, doch het is de vrucht van het Goddelijk onderwijs door de Heilige Geest in zijn ziel.” Daarmee kunnen we van harte instemmen. Even later zegt Ds. Lamain „Daar ligt een waarheid achter de waarheid.” Dat heeft wel enige toelichting nodig. Het is een bekend verschijnsel, dat ook door Gods kinderen wel verklaringen worden gegeven, die niet in overeenstemming zijn met de Schrift.

We kunnen deze preken van harte aanbevelen. Het boek kost gebonden f 17,50.

Stemmen uit Wittenberg - preken, artikelen, brieven enz. van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten. De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan.

Dit betreft de 11e aflevering, die bevat DE ZEVEN BOETEPSALMEN met een uitlegging, naar de zin der Schrift, nauwkeurig bewerkt, tot ware kennis der genade van Christus en van God.

Het werk verscheen voor het eerst in 1517, in onze taal voor het laatst in 1936. Prof. P. Stegenga te Amsterdam voorzag het van een toelichting. Die is ook nu opgenomen. De verklaarde psalmen zijn de 6e, 32e, 38e, 51e, 102e, 130e en 143e.

Uit het begin van de verklaring van de eerste boetepsalm nemen we het volgende over:

„Om deze psalm te verklaren moet men wel op enkele punten acht slaan.

Het eerste is dit: Bij alle lijden en alle aanvechting moet de mens in de eerste plaats tot God zijn toevlucht nemen en wat hem overkomt beschouwen als door God gezonden en het alzo aanvaarden; om het even of de duivel of de mensen het veroorzaken

Het tweede is dit: God straft op tweeërlei manier. De ene manier is, dat Hij straft in genade, als een vriendelijke Vader en voor een tijd; de andere is, dat Hij het doet in toorn als gestreng Rechter en voor eeuwig. Als God nu de mens aangrijpt, dan is de menselijke natuur zwak en angstig; zij kan aanvankelijk niet weten of God haar uit toorn of uit genade aangrijpt. En juist, omdat zij vreest voor de toorn begint zij te roepen: „Ach God, straf mij niet in Uw toorn”, laat het toch maar een genadige straf zijn van tijdelijke aard, wees Vader en geen Rechter.”

Luther verstond wat hij schreef. Uit de verklaring van deze psalmen kunnen we duidelijk zien, dat geestelijke strijd en uitredding, banden en verlossing voor hem geen vreemde zaken waren.

De abonnementsprijs is f 3,50 per aflevering.

DE REFORMATISCHE SCHOOL

Zo heet het orgaan van de Vereniging voor Gereformeerde Schoolonderwijs (V.G.S.) en van de Gereformeerde Onderwijzers- en Lerarenvereniging (G.O.L.V.). Het eerste nummer is in januari jl. verschenen. Het orgaan verschijnt tienmaal per

jaar. De abonnementsprijs is f 17,50 per jaar, een studenten-abonnement kost f 10,— per jaar. De prijs van losse nummers is f 3,—. Te bestellen bij de administratie: Willem de Zwijgerlaan 109, 's-Gravenhage.

We kunnen de verschijning van dit orgaan met instemming begroeten. De redactie zegt van het doel o.a.: „Redactie en medewerkers van De Reformatische School stellen zich tot taak principiële voorlichting en bezinning te geven op het gebied van het christelijk onderwijs in zijn verschillende geledingen. Deze bezinning en voorlichting zijn zeer noodzakelijk, juist nu. Het christelijk onderwijs ziet zich gekonfronteerd met vele vragen. En niet in het minst vanuit bepaalde kringen in dit christelijk onderwijs zelf beluisteren we vragen, zelfs diepgaande twijfels ten aanzien van het bestaansrecht der christelijke school. Het is ons niet gegeven hiervoor onze oren dicht te stoppen; wel is het onze roeping met open oor en oog deze discussie te volgen, deze vragen mee te beleven en te trachten vanuit Schrift en kerkelijke belijdenis een antwoord te formuleren.”

In dit eerste nummer komen o.a. de volgende artikelen voor: Drs. A. Vergunst: „Reformatisch onderwijs”. E. Hofman: „Verschuivingen en ontwikkelingen in het Christelijk VWO en Havo”. C. Houweling: „Didaktische analyse, haar betekenis en plaats binnen de onderwijzersopleiding en het basisonderwijs”. Drs. M. Burggraaf: „De gezamenlijke school, vóór of tegen?”.

Dit eerste nummer belooft iets goeds voor de toekomst. Juist in onze tijd is het dringend nodig, dat er een principiële geluid wordt gehoord.

B.

Voor Uw gezondheid of vakantie:

PENSION - RUSTOORD

„REPOS AILLEURS”

Driebergen - Telefoon 03438 - 2466.

Het adres voor al Uw

GOEDE BOEKEN

lees- en prekenboeken, bijbels (uitsluitend statenvertaling) en psalmboekjes is

G. KOOL

Stationssingel 50 - Veenendaal
Telefoon 08385-13978 - Postbus 177

(Uw bestelling ongefrankeerd: antwoordnr. 77)

Voor bijbels, boeken en muziek
is **LINDENBERG** uniek!

Grote voorraad - Snelle levering,
ook van de allernieuwste uitgaven

LINDENBERG'S BOEKHANDEL

Slaak 8 (postbus 4209) - Rotterdam-16
Telefoon 010-12 89 34

MEDEDELING

Wij hebben beslag weten te leggen op een groot aantal kruidenrecepten. Thans reeds meer dan 40 samengestelde soorten uit voorraad leverbaar. Kuur voor een maand f 8,50 (geen bijkomende kosten!) Wilt U eerst inlichtingen, vraag dan gratis brochure aan!

DROGISTERIJ SIKKING

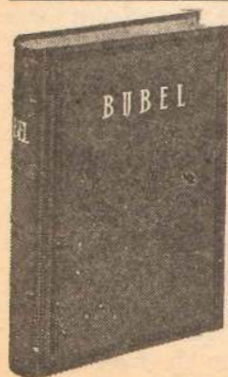
Barvoetstraat 5 Haarlem
Telefoon: 023-312882
b.g.g. 324606 - Giro 190609

OOSTERBEEK (Arnhem)

Telefoon 08307 - 31 69

Hotel „DREYEROORD”

Plaats uw familieberichten
in „Bewaar het Pand”

Voor al uw boeken, bijbels en psalmboeken

BELEEFD AANBEVELEND

Boekhandel Van Leeuwen

Postbus 39, Urk

Telefoon 05277 - 17 83

Na 7 uur Tel. 05277 - 15 93

